

A nyelvi fejlődés vizsgálata

Az UCLA Alkalmazott Nyelvészeti Tanszéke a három hónapos tanulmányút eredményességét több szempontból vizsgálta. Ezek közül csak egy a nyelvi fejlődés vizsgálata. A hallgatók mindjárt megérkezésük után, majd az utolsó héten is letették azokat a szóbeli és írásbeli vizsgákat, melyekkel a UCLA-n a nem angol anyanyelvű hallgatók és tanársegédek nyelvtudását mérik. A bámulatos nyelvi fejlődés érzékeltetésére álljon itt egy adat: az 1990-ben kiutazott csoportnál a harmadik hónap végére a szóbeli teszten mind-egyik hallgató elérte a UCLA külföldi tanársegédeitől megkövetelt nyelvi szintet.

A hallgatók nyelvtudását a University High School diákjai is értékelték. A tanítási gyakorlat végén az osztályok részletes kérdőívet töltöttek ki a magyar kistanárokról. Ezekben a legjobb osztályzatot a nyelvtan és a szókincs kapta, a leggyengébbet pedig a kiejtés.

A középiskola tanárai nyelvi és szakmai szempontból osztályozták a hallgatókat. Tőlük a legjobb osztályzatot a szaktárgyi tudás és a beszédértés kapta, a legrosszabbat az óravezetés.

Összességében elmondható, hogy az ELTE TTK Nyelvi Központja a UCLA-val való együttműködést rendkívül hasznosnak ítéli meg. Nem csak azért, mert a hallgatók nyelvi-ileg rengeteget fejlődtek és egy életre szóló kulturális élményben volt részük, hanem főként azért, mert a tapasztalatok beépültek a képzésbe, hatottak a tanterv kialakítására. Természetesen nem arról van szó, hogy a külföldi tanítási gyakorlathoz igazítottuk a képzést, hanem arról, hogy új szempontok merültek fel és bizonyos hangsúlyeltolódás következett be.

Úgy látjuk, hogy a képzésben még jobban hangsúlyoznunk kell a tanári-előadói készségek fejlesztését. Ezt mindjárt az első éven el kell kezdeni, amikor pedig még általános emelt szintű nyelvoktatás folyik. Az itthoni 10-15 perces miniórákon valahogy elsikkad az óravezetés fontossága. Mindjárt más a helyzet, ha napról napra van alkalmunk látni tanítványainkat, nagy létszámú osztályokkal kínlódni. Átsegíti a hallgatókat a kezdeti nehézségeken, ha pontosan és változatosan tudják alkalmazni az óravezetéshez szükséges szófordulatokat.

Az elmondottakhoz kapcsolódik a módszertan tanítása is. Ebben nem hagyatkozhatunk a szaktanszékekre, hiszen kétnyelvű iskolában tanítani speciális módszertani feladatot is jelent, és erre nekünk kell a hallgatókat felkészíteni.

Az itthoni tanítási gyakorlat kérdése szerencsésen megoldódott azzal, hogy a Karinthy Gimnázium hivatalosan is gyakorlóiskola lett. Tervezzük, hogy hallgatóink korábban és nagyobb óraszámokban kezdik meg az óralátogatást, mint a „normál” tanárszakosok.

A Los Angeles-i tanítási gyakorlat a csoportot kísérő tanár számára a fentiekén kívül még számos tapasztalattal szolgált. A legfőbb üzenet mégis az, hogy ne csupán emelt szintű nyelvi képzésnek tekintsük a programot, hanem valóban tanárképzésnek. Magas szakmai és nyelvi színvonalon álló, kulturálisan nyitott hallgatókat szeretnénk kibocsátani, akikre bátran támaszkodhat a hazai kéttannyelvű oktatás.

JEGYZET

A cikk szövegének alapja az 1993. április 2-án Miskolcon megrendezett Harmadik Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencián elhangzott előadás.

JANI MÁRIA

Német szakfordító- és szaktanárképzés

Az angol szakfordítóképzés az ELTE Természettudományi Karán több mint egy évtizedes. Az angol szaktanárképzés a kéttannyelvű gimnáziumok számára pedig immár 6 éves múltra tekinthet vissza. Mindkét képzés németből történő bevezetésének gondolata szinte az angoléval egyszerre merült fel. A hallgatók igénye is ez volt. A képzés beveze-

tésére azonban elsősorban személyi okok (német szakos tanárok hiánya) miatt csak később kerülhetett sor. Így a német szakfordítóképzés az 1989/90-es tanévtől, a német szaktanárképzés pedig az 1991/92-es tanévtől folyik az Idegennyelvi Központ szervezésében. 1993 májusában tett képesítő vizsgát az első szakfordító csoport, az első két szaktanári csoport pedig sikeresen túljutott az első szigorlaton.

A két diplomakiegészítő képzési formára azok a hallgatók nyernek felvételt, akik az Idegennyelvi Központban összeállított írásbeli és szóbeli vizsgán sikeresen megfelelnek. Az érdeklődők igen nagy száma miatt a jelentkezők körét szűkítenünk kellett. Jelenleg csak azok a hallgatók felvételizhetnek, akiknek legalább középfokú, C típusú német állami nyelvvizsgájuk van. Tapasztalataink szerint a hallgatók idegennyelvi felkészültsége egyre jobb, s ez egy egyre magasabb szintű képzést tesz lehetővé. A kéttannyelvű gimnázimokban végzett diákok közül is sokan vesznek részt a két képzésfajtában, teljesítményük általában kiváló. Felvételt csak elsősök számára hirdetünk. Ezzel azt a célt is elérjük, hogy ne legyen nyelvből évkihagyás a gimnázium és az egyetem között. A kiegészítő képzési formákra bármilyen szakos hallgató jelentkezhet, így szakpárosítás szempontjából igen vegyes csoportokkal dolgozunk. Ennek következtében az egyik legnagyobb nehézséget az optimális órarend kialakítása jelenti.

Az 1993/94-es tanévben 4 évfolyam (5 csoport) tanult a szakfordító és 3 évfolyam (6 csoport) a szaktanári szakon. Ez számokban kifejezve 30 szakfordító és 41 szaktanár hallgatót jelent. A szakfordítók viszonylag alacsony számának egyik oka az, hogy a III. és IV. évfolyamos hallgatók közül 6-an nem feleltek meg a szigorlaton a követelményeknek (azaz nem érték el a 3,51-es átlageredményt), így szakfordítói tanulmányaikat nem folytathatták. A létszámcsökkenés másik oka, hogy minden részletes tájékoztatás ellenére előfordul, hogy a hallgatók rosszul mérik fel erejüket. Csak menet közben döbbennek rá, hogy mekkora terhelést is jelent ez a heti plusz 6-8 óra, s kiválnak a képzésből. A csoportok létszámát eleve nem tervezzük 15-nél nagyobbra, de törekszünk a 10 fős csoportlétszám megtartására. A kis létszám különösen a szaktanároknál fontos, hiszen náluk igen nagy szerepet játszik a szóbeli kifejezőkészség, ennek fejlesztéséhez pedig nagyon sok időre, egyéni foglalkozásra van szükség.

A személyi ellátottságunk jelenleg kielégítőnek mondható: 4 magyar kolléga és 2 lektor (egy osztrák és egy német) tanítanak a speciális képzésben. Sikerült megvalósítanunk azt az elvet, hogy mindegyik csoportnak legalább heti egy alkalommal legyen anyanyelvi tanárral órája.

Kötelező érvényű, meghatározott taneszközünk nincs.

Minden tanár maga állítja össze a tananyagot a csoport igényeihez, valamint a vizsgakövetelményekhez alkalmazkodva. Ennek megfelelően választ a számos taneszköz közül. Németből ugyanis, bár rengeteg különféle tankönyv létezik, nem sikerült olyat találnunk, amely minden szempontból megfelelne e speciális képzés igényeinek. Könyvtárunk német tankönyvekkel, video- és hanganyaggal való ellátottsága nagyon jó, több tankönyvből két csoport számára is elegendő mennyiség áll rendelkezésünkre. Mivel egy csoportot legalább három tanár tanít, a szoros együttműködés és állandó konzultáció, egyeztetés, tapasztalatcsere munkánk elengedhetetlen feltétele.

A szakfordítóképzés 4 éves, a szaktanárképzés 5, melyek mindegyike lényegében 2 nagy részre bontható: az első két évet nyelvi alapozó szakasznak tekintjük, a következő évek pedig a szaknyelvi, illetve módszertani képzési szakaszt képviselik. Az első szakaszban mindkét képzésben heti 6 órában nyelv- és stílusgyakorlatot, fordítástechnikát, illetve a szaktanár hallgatók számára általános társalgási, lexikai és nyelvhelyességi (nyelvtani) gyakorlatokat tartunk. A második év végén a hallgatók nyelvi szigorlatot tesznek, mely szűrő jellegű, azaz csak azok tanulhatnak tovább, akik legalább 3,51-es átlageredményt értek el. A szigorlat nem halasztható és nem ismételhető. Általános követelmény a Goethe Intézet, illetve az Osztrák Kulturális Központ rendezvényeinek látogatása.

A szigorlat írásbeli része mindkét szakon egy feleletválasztós tesztből, 10-15 szótár nélkül németre fordítandó nyelvtani példamondatból, valamint cloze-tesztből áll. Ezt a szakfordítóknál két általános témájú szöveg fordítása követi szótár segítségével (egy magyarról németre, egy németről magyarra), a szaktanároknál pedig nyelvtani transzformációs feladatok megoldására kerül sor, természetesen szótár nélkül. A szóbeli vizsga első

részét a hallás utáni megértést ellenőrző feladatok teszik ki. A jelölteknek írásban kell német nyelven feltett kérdésekre válaszolniuk németül – a háromszor meghallgatott szöveg alapján. Ez a feladat szintjében és módszerében közelít a Zertifikat, illetve a PNdS vizsgákhoz. Jelenleg kísérletezünk a beszédgyakorlatok keretein belül a német nyelvű jegyzetelés tanításával. Tapasztalataink e téren igen jók, a hallgatók saját jegyzeteik alapján megfelelő nyelvi szinten elő tudják adni a hallott anyagot. (A későbbiekben egy ilyen feladat vizsgakövetelményként is szerepelhet.) A szakfordítók a továbbiakban kötetlen beszélgetés formájában adnak számot beszédképességükről, majd lexikai és nyelvtani feladatok következnek, végül egy magyar és egy német nyelvű újságcikk tartalmát kell németül összefoglalniuk.

A szaktanár hallgatók szóbeli vizsgájának második része az úgynevezett minitanítás. A hallgatóknak társaikat kell „tanítaniuk” 10 percen keresztül. Szabadon elő kell adniuk egy általános jellegű témát (ha szakmai jellegű, nem haladhatja meg az ismeretterjesztő szintet). Az előadást nyelvileg elő kell készíteniük, azaz német nyelvű szómagyarázatokkal kell az ismeretlen szavakat, fogalmakat a többiek számára érthetővé tenniük. Az előadás után a többiek (a vizsgáztató is) kérdéseket tehetnek fel, hozzászólhatnak az elmondottakhoz. A vizsgafeladatra felkészítő gyakorlatokon sor kerül az előadás közös értékelésére is. A szempontok adottak: folyamatosság, nyelvi kifejezőképesség, nyelvhelyesség, kiejtés, tartalmi és nyelvi érthetőség. Tapasztalataink szerint a hallgatók reálisan értékelik társaik, illetve saját teljesítményüket. A hallgatók a második évben fél évenként legalább három, de inkább négy ilyen kiselőadást tartanak. A vizsga előtt kötelező bemutatni a vizsgaelőadás témáját, illetve a felhasználandó irodalmat. A szóbeli teljesítmény értékelési szempontjai megegyeznek a gyakorlatokon közösen kielemezendővel.

Sajnálatos, hogy a jelöltek általában nem tudnak kifejezően, helyes ejtéssel olvasni. Ezért még a szigorlat előtt beiktatjuk az értő, hangos olvasás gyakorlását. A teljesítmények értékelésénél nagy segítséget nyújt a magnó.

A szaknyelvi képzést németül magas szinten tudó, a nyelvet munkájukhoz rendszeresen használó szaktanszéki tanárok végzik, de tovább folytatódik az általános nyelvi képzés is. A szakfordítóknál új tantárgy az országismeret és az esszéírás, marad a nyelv- és stílusgyakorlat. Ehhez járul a szaknyelvi gyakorlat (fordítás és társalgás) III. évfolyamon heti 2 órában, IV. évfolyamon heti 4 órában (2 óra országismeret helyett). Az összóraszám heti 8 óra. Az általános nyelvi készségek fejlesztésére ebben a szakaszban igen jól bevált egy hosszabb irodalmi mű egy félév alatti közös elolvasása és megbeszélése. Dürrenmatt *Der Richter und sein Henker* (A bíró és a hóhér) című művét olvassuk fejezetről fejezetre. A hallgatók szókincse hihetetlen mértékben bővül, stílusuk választékosabb lesz. A 6. félévben olyan modern, rövid elbeszéléseket olvasunk és dolgozunk fel, amelyek aktuális problémákat tárgyalnak, s így alapul szolgálnak az általános társalgási témák magasabb szintű megközelítéséhez.

A IV. év végén a szakfordítók képesítő vizsgát tesznek, melynek feltétele egy 20 oldalas szakmai szöveg fordítása németről magyarra, legalább 3-as osztályzatra. Az írásbeli vizsgán szakszövegfordítás, illetve tartalmi összefoglalás a feladat. A következő tanévtől kezdődően egy magas szintű, az általános nyelvi tanulmányaik alapján összeállított lexikai, nyelvtani és országismereti feladatsort is meg kell oldaniuk a vizsgázóknak. A szóbelin először egy általános társalgási témáról kell kb. 10 percig szabadon előadni (a nagy témakörök előre adottak, a konkrét kérdések nem), majd a hallgató szakdolgozata, illetve annak témája alapján szakmai társalgás következik. Ezután egy német és egy magyar szakszöveg német nyelven történő tartalmi ismertetése a feladat. A vizsgakövetelményből kitűnik, hogy a szaknyelvi rész igen jelentős. Ez az utolsó két félév szakmai óraszámának növelését indokolja.

A szaktanárképzés második része a szaknyelvi, szakdidaktikai és gyakorló szakasz, bár marad az általános társalgás, valamint új tárgyként bekerül az országismeret. A szakmai órák keretében tankönyvek olvasására és fordítására, valamint szimulációs gyakorlatokra kerül sor. Ebben a képzési szakaszban nagy súlyt fektetünk módszertani kérdésekre, többek között a szaknyelv tanításának módszertanára is. A IV. év végén van a második szigorlat, amely írásbeli részében magas nyelvi szintű lexikai és nyelvtani feladatokat kell megoldani, valamint szaktankönyv szöveget kell fordítani németről magyarra

és fordítva. A szóbeli vizsga minitanítás osztályban, szakmai témáról. Az V. év a gyakorló év, mely külföldön is eltölthető – sőt ez javasolt. Legalább féléves külföldi ösztöndíj ajánlott az első szigorlat után bármikor. Ez az igazoltan külföldön töltött idő beszámítható a képzés tanulmányi idejébe. Jelenleg dolgozunk egy ilyen jellegű partnerkapcsolat kiépítésén a tübingeni egyetemmel, valamint egy paderborni főiskolával. 1994 szeptemberében 7 szaktanár hallgató utazik ki egyhónapos tanulmányútra (intenzív nyelvtanfolyam, majd hospóitálás iskolákban) Tübingenbe. A képesítő vizsga egy nyelvi záróvizsgából és idegennyelvi szakdidaktika vizsgából áll. Gyakorlati tapasztalatunk a képzés e szakaszára még nincs.

BIRÓNÉ UDVARI KATALIN

Új tantárgyak a kolozsvári bölcsészkaron

Kelet-európai szociokulturális adottságaink egyike, hogy a címben jelzett kérdés rövid ismertetésekor sem tekinthetünk el egy olyan – nevezetesen: politikai – tény felvillantásától, amely természetét tekintve nem tartozik valamely egyetem valamelyik kara tantárgybeosztásának belső meghatározói közé, de amely a maga (inerciálisan) determináló erejénél fogva egyfajta archimedesi pontjaként értelmezhető „adottságrendszerünk” szétfeszítésének, s tágabb lehetőségkonfigurációink megteremtésének, illetve kihasználásának. Az 1989-es decemberi eseményekről van szó, amelyek után – reális igények többnyire spontán érvényesülése folytán, s nem az új politikai hatalom pozitív demokratizmusának köszönhetően – nemcsak a tantárgyak skálája egészült ki a Nyugaton már évtizedekkel korábban teret nyert differenciáltság és interdiszciplinaritás bizonyos sajátosságai szerint, hanem új tanszékrészlegek jöttek létre, amelyek a szakma és a tananyag átfogóbb szintjén is lehetőséget nyújtanak az egyetemistáknak a választásra.

Kolozsváron a BBTE Nyelv- és Irodalomtudományi Karának Magyar Filológiai Tanszékén így született meg a néprajz mellékszak. A tanszéken korábban is folyt ilyen irányú képzés, de korántsem azzal a szemlélettel s azzal a differenciált diszciplína-rendszerrel, mint az 1990/91-es egyetemi évtől kezdődően. A pusztá felsorolást mellőzve megemlíthető, hogy például a néprajzba való bevezetés és az általános elméleti ismeretanyag mellett a diákok Erdély népeinek a néprajzával, s ezzel párhuzamosan az egyetemes néprajz kérdéseivel is megismerkednek. Ugyanez érvényes a népköltészetre, illetve a folklorisztikára is. A vidéki gyűjtések, a népi kultúrával való közvetlen ismerkedés ugyanakkor a szóránymagyarsággal való kapcsolattartást is jelenti, aminek szükségessége és értéke jelenlegi helyzetünkben (is) vitathatatlan.

Az etnográfiahoz hasonlóan a finn mellékszak is új dimenziója az 1989 utáni magyar filológusképzésnek. Igaz, szerényebb keretek között folyik ez a munka, mint az előbbi, de ez érthető, ha a végzősök elhelyezkedési lehetőségeinek a korlátozottságára gondolunk.

Az új tantárgyak között, amelyek ismeretanyagát burkoltan, közvetve és részben, tehát többszörösen korlátozottan és hiányosan korábbi filológusképzésünk is érintette, a magyar nép története, a magyar művelődéstörténet és a művészettörténet említhető meg a klasszikus értelemben vett bölcsészeti oktatás inherens tartozékaként. (Bizonyos megszorítás esetleg a magyar nép történetére alkalmazható, ám a tantárgy bevezetésének szükségességét az általános és középiskolai oktatásból való teljes kirekesztettsége nélkül képpen indokolja.)

Az előbbiekhöz képest másfajta újszerűséget jelent a grammatikaelmélet és főként a szemiotika bevezetése. Ide tartozik továbbá a tudományelmélettel való ismerkedés, a bevezetés a hermeneutikába, az empirikus és konstruktivista irodalomtudomány, a posztmodern művészetről szóló előadássorozat, az irodalmi szövegvizsgálat új módszereivel